

DET KONGELIGE
OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENT

Ifølge liste

Deres ref

Vår ref

Dato

11/1779

4 NOV 2014

Norsk Vind Egersund AS - Egersund vindkraftverk - klagesak

1. Bakgrunn

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) ga i vedtak av 1. desember 2011 konsesjon til Norsk Vind Energi AS for bygging og drift av Egersund vindkraftverk med tilhørende nettilknytning, i Eigersund kommune i Rogaland. Konsesjonen har senere blitt overført til Norsk Vind Egersund AS (Norsk Vind Egersund).

Fylkesmannen i Rogaland, Forum for natur og friluftsliv i Rogaland (FNF), Norges Miljøvernforbund, Norsk Ornitologisk forening avd. Rogaland (NOF) og Naturvernforbundet i Rogaland (NiR), Bjørn Tore Aase og Jan K. Hognestad, Mattilsynet – Distriktskontoret for Dalane, Sirdal og Flekkefjord og Eigersund kommune ved seksjon for vann og avløp, påklaget vedtaket. Mattilsynet og Eigersund kommune trakk senere klagen. Det vil bli gjort nærmere rede for klagen under departementets vurdering av de enkelte klagegrunnene.

NVE fant ikke grunn til å endre eller oppheve sitt vedtak og sendte saken over til departementet i brev av 18. april 2012 for sluttbehandling.

Departementet gjennomførte befaringsplanområdet den 23. september 2013 sammen med tiltakshaver, klageparter og kommunen. I forbindelse med befaringsplanområdet ble det også avholdt et åpent møte i Eigersund kommune.

2. Departementets vurdering

2.1 Om behovet for vindkraft

FNF etterlyser samfunnsøkonomiske studier som sammenligner alternative energiformer.

FNF mener det finnes fullgode klimatiltak som bør iverksettes før man etablerer vindkraftverk. Det pekes på energieffektivisering, oppgraderinger av eksisterende produksjonsanlegg og redusert forbruk. Miljøvernforbundet mener konsesjonssøknaden bør avslås av hensyn til klima.

For at det skal gis konsesjon etter energiloven må tiltaket være samfunnsmessig rasjonelt, jf. energiloven § 3-1, jf. § 1-2. Dette innebærer at fordelene må veies opp mot ulemperne.

Departementet bemerker at Norge gjennom fornybardirektivet og opprettelsen av et felles sertifikatmarked med Sverige, har forpliktet seg til å øke utbyggingen av fornybar energi vesentlig. Samlet mål for økt utbygging gjennom elsertifikatmarkedet er 26,4 TWh innen 2020. Det er både regjeringens og Stortingets ambisjon at en vesentlig del av dette skal bygges ut i Norge. Dette må også sees i sammenheng med Norges fornybarmål etter fornybardirektivet på 67,5 prosent.

Vindkraft og vannkraft er de to energibærerne som kan utgjøre bidrag av betydning i denne sammenheng. Vindkraft utgjør i dag bare om lag 1 prosent av norsk kraftproduksjon. Potensialet er imidlertid betydelig, da Norge har gode vindressurser og store arealer. Vindkraft vil derfor stå sentralt i oppnåelsen av Norges fornybarambisjoner.

2.2 Fylkesdelplanen for vindkraft i Rogaland

Flere klagere har pekt på at en utbygging av Egersund vindkraftverk ikke er i tråd med fylkesdelplanen for vindkraft i Rogaland. Fylkesdelplanen ble utarbeidet av Rogaland fylkeskommune, vedtatt av Fylkestinget i Rogaland i 2007 og godkjent av Klima- og miljødepartementet (tidligere Miljøverndepartementet) i 2009.

NVE konstaterte i konsesjonsvedtaket at den nordlige delen av planområdet er vurdert som et kanskje-område for vindkraft i fylkesdelplanen. Ifølge fylkesdelplanen er det behov for nærmere utredninger før det tas stilling til arealbruken i slike områder. NVE konstaterer at de sørlige deler av planområdet er utenfor analyseområdet for fylkesdelplanen, og dermed vurdert som uaktuell for vindkraft. NVE finner imidlertid at det er tilstrekkelig grunnlag for å vurdere også den sørlige delen av planområdet.

Fylkesmannen i Rogaland skriver i klagen at konsesjonen ikke bare er i strid med fylkesdelplanen, men at selve hovedgrepet i planen blir satt til side. Fylkesmannen mener det fremgår tydelig at NVE ikke legger fylkesplanen til grunn for behandlingen av konsesjonssøknader. Ifølge Fylkesmannen er dette i strid med plan- og bygningslovens regler om tverrsektoriell, samordnet regional planlegging, som skal følges opp av lokal, regional og statlig virksomhet. Når fylkesdelplanen legger opp til omfattende utbygging av vindkraft i Rogaland, stiller Fylkesmannen seg uforstående til at vindkraftprosjektene ikke blir kanalisert til de områdene hvor konfliktnivået i følge fylkesplanen er lavest og som er planmessig avklart i gjeldende regionalplan. Fylkesmannen mener NVE forsøker å speilvende flere forhold som taler mot konsesjon. Fylkesmannen viser særlig til kystlynghei og inngrepsfrie områder.

Fylkesmannen mener at hver konsesjon som blir gitt i nei-områder i fylkesdelplanen, styrker inntrykket av at planen ikke lenger er et regionalt tverrsektorielt, samordnet styringsdokument. Fylkesmannen mener NVEs tildelinger av konsesjon ikke vurderer sumvirkninger og regionale virkninger, og er direkte i strid med de politiske føringene i planen. Fylkesmannen stiller også spørsmål ved om NVE har adgang til å gå imot fylkesdelplanen i sak etter sak etter at planen er godkjent av Klima- og miljødepartementet etter samordning med andre departementer.

Også klagen fra FNF, NOF og NiR anfører konflikt med fylkesdelplanen for vindkraft i Rogaland.

Norsk Vind Egersund skriver i kommentarene til klagen at de sørlige områdene ble automatisk nei-område i fylkesdelplanen på grunn av nærhet til to skogplantingsfelt registrert som friluftsområder. Norsk Vind Egersund mener konsekvensutredningen tyder på at det ikke er vesentlige forskjeller i konfliktnivå mellom nordre, midtre og sørlige deler av planområdet.

NVE påpeker at det er omsøkt få vindkraftverk i fylkesdelplanens ja-områder, noe som blant annet skyldes dårlige vindforhold. Med utgangspunkt i de omsøkte prosjektene gjør NVE i konsesjonsbehandlingen konkrete vurderinger av de enkelte sakene, herunder samlede virkninger av flere tiltak i området.

Departementet bemerker at betydningen av fylkesdelplanen ble behandlet i forbindelse med klagesaken for syv vindkraftverk i Bjerkreim, Time, Hå og Gjesdal kommuner avgjort i departementets vedtak av 5. juli 2012. I klagevedtaket er det også vist til Regionalplan for energi og klima i Rogaland som ble godkjent av fylkestinget 16. februar 2010. I regionalplanen heter det at Rogaland skal produsere 4 TWh ny fornybar energi innen 2020, og en andel på 2,5 TWh av dette målet skal komme fra vindkraft. I regionalplanen fremgår det at fylkesdelplanen håndterer flere sterkt kryssende interesser, og hvordan disse skal avveies er en kontinuerlig prosess.

I departementets klagevedtak av 5. juli 2012, fremgår det at selv om fylkesdelplanen i utgangspunktet legger til rette for utbygging av betydelig med vindkraft i Rogaland, er det ikke nødvendigvis slik at hensyn, strategier og ambisjoner som følger av de ulike plan-dokumentene og regionale og lokale politiske standpunkter uten videre lar seg forene. Departementet viste til at regionalplanen i noen grad synes å erkjenne at fylkesdelplanen ikke i tilstrekkelig grad legger til rette for omfanget av vindkraftutbygging som er regionalpolitisk ønskelig. Regionalplanen fremhever derfor rullering av fylkesdelplanen som et tiltak for å nå disse målene. Departementet har merket seg at rullering av fylkesdelplanen forutsettes gjennomført hvert fjerde år og med Klima- og miljødepartementets godkjenning. Dette er foreløpig ikke gjennomført.

Et annet tiltak som nevnes i regionalplanen for å nå vindkraftmålet er oppfølging i regional planlegging. Departementet har merket seg at Eigersund kommune 3. oktober 2011 vedtok en revidert arealdel i kommuneplanen, hvor den nordlige delen av planområdet er avsatt til vindkraft. Det fremgår av NVEs vedtak at størrelsen på området avsatt til vindkraft er et

resultat av mekling mellom kommunen og Fylkesmannen. Kommunen er i vedtaket om vindkraftverkets planstatus fortsatt positive til hele vindkraftprosjektet som omsøkt. Fylkesmannen har presisert at meklingen med kommunen ikke innebærer at Fylkesmannen har gitt aksept til den nordlige delen av prosjektet. Fylkesmannens aksept innebærer at den nordlige delen ble merket som en hensynssone for å vise at området var under konsesjonsbehandling. Fylkesmannen holdt fast på at den sørlige delen ikke kan legges inn som hensynssone på grunn av fylkesdelsplanen.

Fylkesmannen stiller spørsmål ved om NVE har adgang til å gi konsesjon til vindkraftverk som ligger i nei-områder i fylkesdelsplanen etter at planen er godkjent av Klima- og miljødepartementet etter samordning med andre departementer. Departementet vil bemerke at det fremgår av Klima- og miljødepartementets merknader at dersom det blir søkt om konsesjon til prosjekter som er i strid med planen, vil en slik konkret vurdering bli gjort i konsesjonsbehandlingen. Avslutningsvis i godkjenningen fremgår det at i henhold til retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk, bør søknader som er lokalisert i områder som i planen, ut fra foreliggende kunnskap og regionale prioriteringer, er vurdert å være spesielt konfliktfylte, normalt ikke imøtekommes. Det fremgår imidlertid også at det i konsesjonsbehandlingen alltid må foretas en konkret vurdering av fordeler og ulemper ved det enkelte prosjekt, herunder mulighetene for avbøtende tiltak. Det fremgår klart at endelige avklaringer skjer gjennom konsesjonsbehandlingen etter energiloven. Det samme fremgår av retningslinjene for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg som ble utgitt av Olje- og energidepartementet og Klima- og miljødepartementet i 2007. Departementet mener derfor det ikke er noe formelt hinder for at NVE gir konsesjoner til vindkraftprosjekter i nei-områder, men fylkesdelsplanen vil være et moment i den samlede vurderingen som skal gjøres i konsesjonsbehandlingen etter energiloven.

Departementet konstaterer i den forbindelse at nordre deler av planområdet hovedsakelig ligger i kanskje-områder, mens de resterende deler av vindkraftverket ligger i nei-områder i fylkesdelsplanen.

2.3 Naturmangfold

I konsesjonsbehandlingen etter energiloven skal miljøkonsekvensene av tiltaket vurderes i et helhetlig og langsiktig perspektiv, der fordelene med energianlegget og eventuelt tap eller forringelse av naturmangfoldet på sikt avveies. Det vises til prinsippene i naturmangfoldloven § 7, jf. §§ 8-12. I klagen er særlig hensynet til fugl, klokkesøte og kystlynghei trukket frem, samt virkningen av Egersund vindkraftverk i tillegg til andre konsesjonsgitte og planlagte vindkraftverk i regionen. Departementet vil først vurdere vindkraftverkets virkninger for de artene og naturtypene som er trukket frem i klagen, før departementet vurderer den samlede belastningen i punkt 2.3.5 nedenfor.

Til grunn for departementets klagebehandling er følgende dokumentasjon benyttet som kunnskapsgrunnlag i saken:

- Konsesjonssøknaden med konsekvensutredninger og NVEs konsesjonsvedtak av 1. desember 2011, inkludert høringsuttalelser.

- Klagene på NVEs konsesjonsvedtak og NVEs vurdering av disse i brev av 18. april 2012.
- Departementets befaring og folkemøte 23. september 2013.
- Norsk Rødliste for arter (2010) og Norsk Rødliste for naturtyper (2011).
- Naturbase og Artsdatabanken.
- Rogaland fylkeskommunes fylkesdelplan for vindkraft av 2007.
- NINA rapport nr. 264/2007 om hubro på Sleneset og vindkraft.
- Rapporten Rovfugltrekket i Sør-Rogaland av Kjell Ruud Mjøsnes.
- Rapporten Rovfugltrekk i planlagte vindparker i Sør-Rogaland – Forundersøkelser i 2011 (Ambio mars 2012).
- Jacobsen, K-O. Gjershaug, J. O. (2014). Oppdatering av faggrunnlaget til handlingsplanen for hubro. NINA Minirapport 491. 43 s.
- Handlingsplan for hubro, *Bubo bubo* (2009). Direktoratet for naturforvaltning. DN rapport 2009-1. 28 s.
- Øien, I.J. et al. (2014). Status for hubro i Norge. Norsk ornitologisk forening. Rapport 8-2014. 71 s.

Departementet mener kunnskapsgrunnlaget er tilstrekkelig til at det kan fattes vedtak i saken, jf. naturmangfoldloven § 8.

2.3.1 Hubro

Hubro er klassifisert som *sterkt truet* på rødlisten. I konsekvensutredningen forventes utbygging av Egersund vindkraftverk å medføre små negative virkninger for de kjente hubrolokalitetene som ligger utenfor planområdet. Det er ikke registrert hubrolokaliteter i planområdet, men ifølge konsekvensutredningen er det sannsynlig at det kan finnes ukjente hekkeplasser nærmere eller i planområdet. Dersom hubroen har hekkeplasser tett opptil eller i planområdet vil utbyggingen kunne få negative konsekvenser for disse.

Ifølge konsekvensutredningen vil hubro uansett kunne bli forstyrret på kortere eller lengre sikt dersom Egersund vindkraftverk etableres. Virkningsomfanget anses som usikkert avhengig av planområdets betydning for hubroen, men vurderes å ligge innenfor spennet liten til middels/stort negativt for hubrobestanden i plan- og influensområdet. Ifølge konsekvensutredningen er det nødvendig å kartlegge hubroens områder og lokalisere eventuelle ukjente hekkeplasser.

Nettilknytningen er en 8 km 132 kV kraftledning som ifølge konsekvensutredningen går gjennom leveområder til flere hubropar. Etablering av 132 kV ledningen antas å øke kollisjonsrisikoen på strekningen. Konsekvensutredningen angir virkningen som middels negativ.

NVE peker i konsesjonsvedtaket på at det ikke er funnet noen hekke-lokaliteter i planområdet, men det er påvist en hekkeplass omtrent en kilometer øst for planområdet. NVE skriver også det er sannsynlig at planområdet inngår i territorier til minst to øvrige hubropar. NVE viser til utredninger som tilsier at hubroen hovedsakelig opererer i luftrom som gjør at den ikke er spesielt utsatt for kollisjoner med vindturbiner. NVE konstaterer også at det er kraftledninger som utgjør den største kollisjonsrisikoen for hubro, og legger til grunn at risikoen er størst ved

ledninger med spenning på og under 66 kV. Etter NVEs vurdering kan inngrep i leveområdet, habitatforringelse og forstyrrelse innebære større virkninger for hubro enn kollisjonsfare med vindturbiner. NVE legger til grunn at avstanden til nærmeste hekkelokalitet vil være tilstrekkelig for å unngå forstyrrelser ved hekkelokaliteter og redusere kollisjonsrisikoen til et minimum.

Fylkesmannen i Rogaland har i klagen trukket frem hensynet til hubro. Fylkesmannen viser til at en kartlegging av hubro i 2008 viste at 17 av 59 stadfesta hekkinger i Norge var i Rogaland. Ifølge Fylkesmannen er Jæren fjellbygd/Dalane, som det aktuelle utbyggingsområdet er en del av, karakterisert som den viktigste regionen for hubro i Rogaland. I klagen fra Fylkesmannen pekes det på at det ikke er kjent forskning og erfaring fra vindturbiners påvirkning på hubro, men det er dokumentasjon på store tap på grunn av kraftledninger.

Fylkesmannen viser også til undersøkelser av vindkraftverks påvirkning på havørn på Smøla. Fylkesmannen mener lite tyder på at havørn tilpasser seg vindturbiner, og dersom det tilsvarende skulle gjelde for hubro kan dette medføre at stadig nye fugler blir trukket inn i vindkraftområder etter hvert som etablerte fugler blir drept av vindturbiner. Fylkesmannen viser i den forbindelse til undersøkelsene på Høg-Jæren, hvor det fremgår at hubroreviret er større enn først antatt. Ifølge Fylkesmannen er det derfor sannsynlig at området blir brukt fast av et ukjent og større antall hubroer. Fylkesmannen mener NVEs argumentasjon om at hubro normalt har lav flygehøyde og derfor er lite utsatt for kollisjon med vindturbiner, er en påstand som ikke er dokumentert. Fylkesmannen mener derimot at det er dokumentert gjennom undersøkelser i Tyskland og USA, at hubro og andre sammenlignbare uglearter har kollidert med vindturbiner.

NOF og NiR har også anført hensynet til hubro. NOF og NiR viser til sitt landsomfattende kartleggingsprosjekt av hubro. Det ene kjente reiret i området hvor vindkraftverket er lokalisert, er så vidt NOF og NiR kjenner til, det klart mest produktive reiret i Rogaland. NOF og NiR viser til undersøkelser av hubro som er gjort i området Høg-Jæren/Dalane. På bakgrunn av disse undersøkelsene mener NOF og NiR at det vil være uansvarlig at et av Rogalands mest produktive hubropar skal bli inneklemt mellom to vindkraftverk. NOF og NiR mener det også kan være flere par i området.

NOF og NiR er kritiske til NVEs vurderinger, og mener det ikke finnes gode naturfaglige vurderinger eller argumentasjon til grunn for konklusjonene som innbefatter hubroens biologi eller undersøkelser om hubro. NOF og NiR stiller spørsmål ved hvorfor grensen på 1 km fra nærmeste vindturbin anses akseptabel. Det vises til at det kjente reiret som blir berørt ligger så vidt innenfor denne grensen, og etter NOF og NiRs oppfatning blir den samlede belastningen på hubroparet meget stor. På bakgrunn av at hubropar er stedbundne og trenger minst 4-5 kvadratkilometer jaktterreng, vil dette paret få svært store problemer med å finne nok føde til ungene med to vindkraftverk så tett innpå reiret.

NOF og NiR skriver også i klagen at hubro tidligere er funnet omkommet under kraftledninger, og viser til at kraftledningen fra Svåheia vindkraftverk er planlagt 200 meter fra hubroreiret.

Departementet konstaterer at det ikke er påvist hubrolokaliteter i planområdet for vindkraftverket, men at dette ikke kan utelukkes. Det er påvist en hekkelokalitet omtrent en kilometer unna planområdet, og det anses sannsynlig at ytterligere 1-2 hubropar hekker like utenfor planområdet.

I departementets kunnskapsgrunnlag inngår Norsk institutt for naturforskning (NINA) rapport nr. 264 om hubro på Sleneset og vindkraft. Ifølge rapporten kan man ikke umiddelbart overføre erfaringene fra vindturbindrepte hubroer i andre land, blant annet fordi nye vindturbiner planlegges med stor høyde over bakken. Det er begrensede opplysninger om hubrokollisjoner i Europa. Ifølge NINA-rapporten har turbinene i Navarra i Spania en høyde på 45-65 meter og med en rotordiameter på 40-80 meter. Dette tilsier at rotorbladene er omtrent 25 meter over bakken. Flygehøyden for hubro er som regel 25 meter og under. I følge Norsk Vind Egersund har dagens turbiner i klassen 2-3,5 MW en normal minsteavstand til bakken på 30-35 meter.

Selv om det er liten erfaring med hubro og vindturbiner, mener departementet at hubroens flygehøyde er relevant å ta i betraktning ved vurderingen av skadepotensialet. Dette ble det også vist til i konsesjonsvedtaket av 5. juli 2012 om de syv vindkraftverkene i Rogaland. Her ble det pekt på at hubroens flygehøyde normalt vil ligge godt under turbinvingenes nedre posisjon, men at kupert landskap kan medføre at hubroen tidvis flyr høyere og dermed utsettes for kollisjonsfare. I motsetning til for eksempel havørn, har hubroen ikke territoriell luftkamper, noe som også kan spille inn på kollisjonsfaren.

Departementet konstaterer at nettilknytningen går gjennom leveområder for hubro. På grunn av avstanden mellom fasene på en 132 kV ledning, vil det normalt ikke være fare for strømgjennomgang (elektrokusjon) ved slike anlegg. 132 kV ledninger kan imidlertid innebære kollisjonsfare for hubro. I dette tilfellet vil ledningen parallellføres med eksisterende 300 kV ledning. Departementet legger til grunn at kollisjonsfaren som eksisterende 300 kV ledning i dag medfører, vil forsterkes av en ny 132 kV ledning.

I og med at avstanden fra planområdet til nærmeste kjente hubrolokalitet er forholdsvis stor, er departementet enig med NVE i at den største negative virkningen av vindturbiner for hubro trolig er habitatforringelse og forstyrrelser. I forbindelse med forundersøkelsene som ble gjennomført i forbindelse med de konsesjonsgitte vindkraftverkene i Rogaland i 2012, ble det konstatert at hubroen holder en unnvikelsesavstand til bebyggelse og infrastruktur på rundt 500 meter i hekkeperioden og 340 meter ellers. Parallellføringen med eksisterende 300 kV ledning, vil etter departementets syn medføre at ytterligere habitatforringelse og forstyrrelse i driftsfasen vil være begrenset.

Departementet mener på denne bakgrunn at selve vindkraftverket kan medføre forstyrrelser og kan begrense jaktterrenget for hubro i området. Departementet anser kollisjonsrisikoen med selve vindkraftverket som relativt liten på grunn av avstand fra kjente lokaliteter og hubroens flygehøyde. Departementet mener kollisjonsrisikoen forbundet med eksisterende 300 kV ledning forsterkes noe med ny 132 kV nettilknytning. Det kunnskapsgrunnlaget som

ligger til grunn for vurderingen av klagesaken tilsier at departementet ikke kan se bort fra at vindkraftanlegget vil kunne bidra til å begrense muligheten for etablering av hubro i et område som antas å være godt egnet for lokaliteter for hubro. Departementet kan derfor heller ikke se bort fra at vindkraftverket i så fall vil kunne være med på å redusere muligheten for å nå det nasjonale hubromålet.

2.3.2 *Rovfugltrekk*

Fylkesmannen, FNF, NOF og NiR har i klagen fremhevet vindkraftverkets virkninger for rovfugltrekk gjennom indre deler av Jæren og Dalane.

I konsesjonsvedtaket konstaterer NVE at det gjennom observasjoner og tellinger er påvist flere rovfugltrekk flere steder langs kysten i Rogaland og Vest-Agder. Høsttrekket anses som det viktigste, og er av relativt stort omfang. NVE legger til grunn at trekket synes å foregå på bred front og med liten tetthet av fugl. Flere av artene i trekket er kategorisert som truede eller sårbare på rødlisten. NVE nevner vepsevåk, hønehauk, myrhauk, vandrefalk, jaktfalk, fjellvåk og fiskeørn. NVE konstaterer at det er usikkert om, og eventuelt i hvilken grad, trekkerten for rovfugl berører planområdet. På grunn av at trekket foregår på bred front og med lav tetthet, vil trekket ifølge NVE, trolig være av varierende omfang i området. NVE konstaterer videre at det foreligger flere planer om etablering av vindkraftverk i områder hvor det er sannsynlig at dette rovfugltrekket passerer. NVE viser til tilleggsutredningen for flere vindkraftverk i Gjesdal, Bjerkreim, Time og Hå kommuner, hvor det anslås at rundt en tredel av rovfugltrekket passerer planområdene i en flygehøyde som utgjør en potensiell kollisjonsrisiko med vindturbiner.

NVE mener erfaringer fra utlandet, blant annet fra Danmark, tyder på at fugler i stor grad unnviker vindkraftverk, men at kollisjonsfaren kan være steds- og artsspesifikk. NVE viser særlig til erfaringer fra Horns Rev som NVE mener tilsier at vindturbiner øker kollisjonsfaren for fugl, men at kollisjoner synes å opptre relativt sjeldent for fugler på trekk. I tillegg til at NVE mener undersøkelsene fra USA og Spania gjelder andre naturforhold og andre arter, mener NVE at det er en gjennomgående tendens ved vindkraftverkene der det er påvist mange kollisjoner at vindkraftverkene består av mange små vindturbiner som er tett plassert. NVE mener slike vindkraftverk sannsynligvis har andre virkninger enn nyere norske vindkraftverk, der turbinene er plassert med flere hundre meters avstand. På bakgrunn av eksisterende kunnskap om vindkraftverks virkninger for fugl, vurderer NVE at tiltaket ikke vil ha betydning for bestandsutviklingen for truede eller sårbare fuglearter.

Fylkesmannen registrerer at NVE mener rovfugl trekker på bred front i dette området. Fylkesmannen mener det er stor grunn til bekymring både for samlede virkninger av flere vindkraftverk i området, og av Egersund vindkraftverk isolert på grunn av trekket i nordvestlig/sørøstlig retning. Fylkesmannen mener for- og etterundersøkelser neppe vil kunne bote på de negative virkningene når konsesjon først er gitt. Fylkesmannen mener det er mange indikasjoner på at virkningen vil kunne bli svært negativ og medføre stor dødelighet.

Fylkesmannen er uenig i NVEs vurdering av kollisjonsrisiko for rovfugl. Fylkesmannen mener det er feil å legge vekt på undersøkelser fra Danmark og Sverige som tyder på liten

kollisjonsrisiko for ærfugl til havs, mens undersøkelser fra USA og Spania blir sett bort fra på grunn av begrenset overføringsverdi. Etter Fylkesmannens oppfatning er disse undersøkelsene som referer til rovfugl og ugler mye mer relevante i denne sammenheng enn undersøkelser om lavtflygende ærfugl i Danmark. Fylkesmannen mener det er svært liten kunnskap om hvor dramatiske de negative virkningene kan slå ut på bestandssituasjonen særlig for rovfugl og ugler. Spesielt gjelder dette med de samlede virkningene av alle planlagte vindkraftverk i området.

NOF og NiR skriver i klagen at NVE ikke har vurdert den mest relevante litteraturen som dokumenterer rovfugltrekk i ytre deler av planområdet. NOF og NiR mener det er alvorlig for norsk naturforvaltning at et av landets viktigste trekkområder ikke blir fanget opp og tatt hensyn til i en konsekvensutredning.

NOF og NiR mener internasjonale studier tyder på høyt konfliktnivå med trekkende arter. Undersøkelsene fra utlandet kan ikke legges til grunn som støtte for å opprettholde konsesjonen til Egersund vindkraftverk. Usikkerheten om skadevirkningene er snarere et tungtveiende argument mot å gi konsesjon. NOF og NiR mener også at pålegget om for- og etterundersøkelser har liten verdi som avbøtende tiltak.

I kommentarene til klagen konstaterer Norsk Vind Egersund at det er gjennomført registreringer som viser et betydelig rovfugltrekk i områdene ved sørlige deler av Egersund vindkraftverk og Svåheia. Norsk Vind Egersund stiller seg positiv til at rovfugltrekket undersøkes nærmere.

NVE skriver i kommentarene til klagen at det er beklagelig at rapporten fra NOF ikke er tatt med som del av kunnskapsgrunnlaget for konsesjonsvedtaket. NVE viser til tellingene som er gjennomført, og at det gjennom åtte tellinger på Svånes høsten 2008 ble observert til sammen 855 rovfugl. NVE peker imidlertid på at det ble lagt til grunn i konsesjonsvedtaket at et rovfugltrekk kan berøre planområdet, men at tiltaket ikke vil ha betydning for bestandsutviklingen for truede og sårbare fuglearter.

Departementet legger til grunn at det er et rovfugltrekk som kan påvirkes av deler av planområdet for vindkraftverket. Departementet konstaterer at det ikke foreligger forskningsresultater om kollisjonsrisiko for fugler på trekk som er direkte overførbare til Egersund vindkraftverk. Selv om det i konsekvensutredningen legges til grunn at det ikke er grunnlag for å si at vindkraftverket vil berøre viktige trekkområder for rovfugl, fremgår det at områdets beliggenhet og korte avstand til kysten kan tilsa at deler av rovfugltrekket som finnes i denne delen av landet kan passere gjennom og ved planområdet.

Konsekvensutredningen mener det ikke er grunnlag for å fastsette virkningsomfanget før sikre opplysninger foreligger, men konkluderer med at vindkraftverket uansett vil utgjøre en viss kollisjonsrisiko for trekkende rovfugl.

Ifølge konsekvensutredningen vil omfanget av kollisjoner i stor grad være avhengig av tettheten og antallet trekkende rovfugl, i hvilke høydedrag de trekker i og hvilke deler av

planområdet de benytter. Konsekvensutredningen mener det ellers er sannsynlig at en del av rovfuglene som trekker i området vil vise unnvikelsesatferd under trekket dersom vindkraftverket etableres. Nettilknytningen vil også kunne øke risikoen for trekkende rovfugl. Konsekvensutredningen fremhever i den forbindelse særlig lavtrekkende rovfugler som hauker og falker.

Departementet mener at det på bakgrunn av eksisterende undersøkelser er usikkerhet om hvilke virkninger vindkraftverk har på rovfugler på trekk. Departementet legger derfor til grunn at vindkraftverket kan medføre kollisjonsrisiko med rovfugl, jf. føre var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9. Av de 855 rovfuglene som ble registrert i tellingene til Mjøsnes anses følgende arter ikke å ha livskraftige bestander på rødlisten for 2011: fiskeørn (nær truet på rødlisten, 2 observasjoner), vepsevåk (sårbar på rødlisten, 1 observasjon) og hønsehauk (nær truet på rødlisten, 2 observasjoner).

Departementet mener tellingene tilsier at artssammensetningen i rovfugltrekket i stor grad består av livskraftige arter. Selv om det legges til grunn at Egersund vindkraftverk medfører kollisjonsrisiko, vil likevel ikke skadepotensialet være av et slikt omfang at vindkraftverket vil være i strid med forvaltningsmålene for disse fugleartene. Departementet kommer tilbake til vurderingen av betydningen for den samlede belastningen av flere vindkraftverk i området nedenfor. Departementet legger til grunn at vindkraftverket kan ha negative virkninger for rovfugl på trekk.

2.3.3 Andre fuglearter

Fylkesmannen, NOF og NiR har påpekt i klagen at det i tillegg til lokaliteter for hubro, er påvist viktige hekketerritorier for havørn og vandrefalk. Dette fremgår også av konsekvensutredningen, men konsekvensutredningen vurderer likevel området for å ha et overveiende fattig fugleliv med få uvanlige og viktige arter og uten viktige funksjonsområder. Ifølge konsekvensutredningen bruker havørn og vandrefalk planområdet gjennom året, men området er ikke vurdert å være spesielt viktig for noen av disse. Planområdet inngår i hekketerritorier til disse artene, men huser ikke kjente reirplasser og vurderes å inngå som en del av næringsområdene til disse artene. I konsekvensutredningen vurderes virkningsomfanget til lite negativt med liten negativ konsekvens.

NVE konstaterer at planområdet inngår som næringsområde for havørn og vandrefalk, og at vindkraftverket og kraftledningen kan medføre kollisjonsrisiko for hekkende par i området. NVE mener erfaringer fra Smøla tilsier at havørnen er utsatt for kollisjoner med vindturbiner, men konstaterer at bestanden ikke har gått ned som følge av dette. NVE peker på at ny kraftledning parallellføres med eksisterende ledning, og mener derfor ny ledning kun vil medføre en liten økning av kollisjonsrisikoen.

Etter departementets oppfatning kan vindkraftverket med nettilknytning medføre noe økt kollisjonsfare for havørn og vandrefalk, men skadevirkningene vil etter departementets mening ikke være i strid med forvaltningsmålene for disse artene.

2.3.4 Kystlynghei og klokkesøte

Fylkesmannen og FNF har i klagen fremhevet hensynet til kystlynghei. Fylkesmannen peker på at naturtypen kystlynghei har gått sterkt tilbake, og at arealene som er igjen er svært viktige for arter knyttet til kystlynghei. Fylkesmannen mener derfor virkningene for kystlynghei må sees i sammenheng med virkningene for klokkesøte. Fylkesmannen peker også på at Norge har et internasjonalt ansvar for å ta vare på nordlige boreale kystlyngheier, og at kystlynghei er vurdert som prioritert naturtype. Fylkesmannen peker også på hensynet til klokkesøte som er klassifisert som sårbar, og at Fylkesmannen har ansvar for å utarbeide et faggrunnlag for å vurdere klokkesøte som prioritert art.

FNF peker på at Egersund vindkraftverk legger beslag på store områder med urørt kyst- og heilandskap med de siste restene av sammenhengende kystlynghei.

NVE konstaterer i konsesjonsvedtaket at tre områder med kystlynghei som er vurdert å ha stor verdi, vil bli påvirket av Egersund vindkraftverk. Vindkraftverket vil trolig ha små negative virkninger for to av disse områdene, men de negative virkningene for området Koldal-Beringsfjell-Grastveit vil være større. NVE konstaterer at tiltaket vil føre til en fragmentering av kystlyngheiene i deler av dette området, og at vindturbinene vil endre landskapets karakter. NVE konstaterer at tiltaket bare berører den nordlige delen av området, og mener det finnes andre områder med sammenhengende kystlynghei som er vurdert å ha stor nasjonal verdi. NVE peker på at en av de største truslene mot naturtypen kystlynghei er gjengroing, og mener derfor at en vindkraftutbygging med veinett kan lette skjøtselsarbeidet.

NVE konstaterer også at det finnes forekomster av klokkesøte i planområdet. Etter NVEs vurdering vil virkningene for klokkesøte være små, da forekomstene i liten grad vil bli direkte berørt. Veier og turbiner kan føre til drenering og direkte arealbeslag, men NVE forutsetter at tiltakshaver ved en eventuell konsesjon tar hensyn til forekomster av klokkesøte i detaljplanleggingen.

NVE kan ikke se at etablering av vindkraftverket vil komme i konflikt med forvaltningsmålene for naturtyper og økosystemer, jf. naturmangfoldloven § 4.

Norsk Vind Egersund skriver i kommentarene til klagen at kystlynghei kan ivaretas på en god måte dersom konkrete bestemmelser og vilkår i reguleringsplan og miljøplaner følges grundig opp i anleggsfasen. Norsk Vind Egersund mener dette har blitt gjort på en god måte i forbindelse med Høg-Jæren vindkraftverk, og at erfaringene derfra kan brukes til å håndtere kystlynghei på en enda bedre måte ved fremtidige utbygginger. Norsk Vind Egersund ser likevel at det interne veinettet vil bidra til å fragmentere kystlyngheien i større grad enn det traktorveiene og skogplantingsområdene som allerede eksisterer gjør.

Departementet konstaterer at Egersund vindkraftverk vil ha negative virkninger for naturtypen kystlynghei. Dette gjelder særlig området Koldal-Beringsfjellet-Grastveit, hvor

konsekvensutredningen vurderer virkningsomfanget til å være middels til stort med middels til stor negativ konsekvens.¹

Klokkesøte vil ifølge konsekvensutredningen i liten grad bli direkte berørt, selv om veier og turbiner vil kunne føre til både drenering og direkte arealbeslag. Virkningsomfanget er vurdert til liten til middels negativ konsekvens. Sett i en større sammenheng, for eksempel innenfor Sør fylket, vurderes virkningsomfanget til liten negativ og konsekvensen vurderes til liten negativ.

Kystlynghei er kategorisert som sterkt truet på rødlisten for naturtyper. Artsdatabanken angir den viktigste trusselen mot kystlynghei til å være opphør av bruk og påfølgende gjengroing. Klokkesøte var på rødlisten for 2006 kategorisert som sterkt truet, men er på rødlisten for 2011 vurdert som sårbar som følge av endret kunnskap om arten.

Departementet konstaterer at etablering av Egersund vindkraftverk med nettilknytning vil ha negative effekter for kystlynghei og klokkesøte. Selv om vindkraftverk medfører begrensede direkte arealbeslag, kan vindkraftverket føre til at forekomstene blir mer fragmentert. Departementet er likevel enig med NVE i at etablering av Egersund vindkraftverk også kan ha positive virkninger for kystlynghei i form av muligheter for økt skjøtsel. Departementet legger også til grunn at vindkraftverket kan ha negative virkninger for forekomsten av klokkesøte. NVE har fastsatt vilkår om at både kystlynghei og klokkesøte skal hensyntas i miljø- og transportplanen. Etter departementets oppfatning er ikke de negative virkningene for kystlynghei og klokkesøte av et slikt omfang at realisering av Egersund vindkraftverk vil være i strid med forvaltningsmålene i naturmangfoldloven §§ 4 og 5.

2.3.5 Samlet belastning for naturmangfold

Flere klager mener NVEs vedtak er mangelfullt hva gjelder vurderingen av den samlede belastningen på naturmangfoldet. Klagerne mener den samlede belastningen vil være for stor for hubro, rovfugl, kystlynghei og klokkesøte. NOF og NiR mener kraftledningen fra allerede konsesjonsgitte Svåheia vindkraftverk ikke kan aksepteres. Fylkesmannen mener det ikke er tatt hensyn til konsekvenser av sumvirkninger som følge av at det blir flere vindkraftverk i samme område, og mener dette er i strid med Olje- og energidepartementets og Klima- og miljødepartementets retningslinjer.

NVE skriver i konsesjonsvedtaket at nevnte Svåheia vindkraftverk er lokalisert like sørøst for planområdet for Egersund vindkraftverk. Installert effekt er inntil 24 MW, og det er gitt konsesjon til en 50 kV nettilknytning mellom Svåheia og Skåra omtrent 5 km vest for Egersund vindkraftverk. Denne kraftledningen vil krysse den sørlige delen av planområdet for Egersund vindkraftverk. Det er gitt konsesjon til flere vindkraftverk i Bjerkreim, Hå og Time kommuner. Høg-Jæren vindkraftverk er i drift, mens Lista vindkraftverk var under bygging da NVE fattet sitt vedtak. Lista vindkraftverk er nå i drift.

---

¹ Som påpekt i NVEs vedtak, er områdene Kolldal-Beringsfjellet-Grastveit og Nodlandsheia byttet om i konsekvensutredningen.

NVE konstaterer at de fleste vindkraftverkene i regionen berører områder med kystlynghei. NVE mener likevel at store deler av Rogaland er preget av denne naturtypen. Etter NVEs oppfatning er en av de største truslene mot kystlynghei gjengroing. NVE anser derfor ikke etablering av vindkraftverk med veinett som udelte negative, da et slikt veinett kan lette skjøtselsarbeid med den truede naturtypen. NVE mener det ikke foreligger omstendigheter som tilsier at den samlede belastningen for klokkesøte blir for stor.

NVE konstaterer at Egersund vindkraftverk, sammen med andre planlagte vindkraftverk, kan ha virkninger for fugl herunder rødlistede arter. Ifølge NVE gjelder dette særlig trekkrutene for fugl som er registrert andre steder i regionen. Høsttrekket som synes å foregå på bred front og med liten tetthet av fugl, vil etter NVEs vurdering sannsynligvis berøres av flere vindkraftverk i regionen dersom disse vindkraftverkene blir etablert. Etter NVEs vurdering er det knyttet usikkerhet til det samlede virkningsområdet for de enkelte fugleartene. NVE legger til grunn at nåværende kunnskap tilsier at virkningene av vindkraftutbygging for fugl er beskjedne.

NVE mener både Egersund og Svåheia vindkraftverk kan medføre virkninger for en hekkelokalitet for hubro mellom de to planområdene. NVE legger til grunn at virkningene i første rekke er knyttet til forstyrrelse i anleggsperioden og mulig endring av territorier. NVE konstaterer at flere vindkraftverk i regionen vil berøre leveområder for hubro. NVE legger til grunn at disse vindkraftverkene ikke vil ha virkninger for de samme hubroterritoriene som Egersund vindkraftverk. Tiltakets virkninger for hubro vil etter NVEs vurdering være beskjedne og ikke ha betydning for bestandsutviklingen.

Etter NVEs syn er det vanskelig å si noe sikkert om faktiske virkninger av flere vindkraftverk i samme område, men NVE legger til grunn at etablering av de planlagte vindkraftverkene kan medføre negative virkninger for fugl som bruker området, både gjennom økt kollisjonsfare og forstyrrelser i hekketiden. Etter NVEs vurdering vil mulige virkninger for fugleartene ikke få betydning for bestandsutviklingen for de ulike artene. Omfanget av mulige negative virkninger for rovfugl i området bør etter NVEs vurdering kartlegges gjennom for- og etterundersøkelser. Også erfaringer fra andre etablerte vindkraftverk i området kan gi mer kunnskap om samlede virkninger for fugletrekk.

Etter naturmangfoldloven § 10 skal en påvirkning på et økosystem vurderes ut fra den samlede belastningen som et økosystem er eller vil bli utsatt for. I tråd med retningslinjene for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg, bør det forsøkes å konsentrere vindkraftutbyggingen fremfor å drive spredt utbygging av mindre anlegg. En konsentrert utbygging må likevel være forsvarlig av hensyn til naturmangfold, slik at den samlede belastningen ikke blir for stor.

I tillegg til de vindkraftverkene som NVE har omtalt i konsesjonsvedtaket, har Tellnes vindkraftverk (inntil 200 MW) og Friestad vindkraftverk (inntil 2,4 MW), begge i Rogaland fått endelig konsesjon av departementet. Det er også omsøkt flere prosjekter lenger inn i landet enn de som hittil har fått konsesjon i Rogaland, samt offshoreprosjektet Siragrunnen (200 MW). I Vest-Agder er Kvinesheia vindkraftverk (inntil 60 MW), Skorveheia

vindkraftverk (inntil 36 MW) og Tonstad vindkraftverk (200 MW) konsesjonsgitt av NVE og er til klagebehandling i departementet. Energianlegg som foreløpig er på søknadsstadiet, må etter departementets oppfatning tillegges mindre vekt i og med at det også for disse må gjøres en vurdering av samlet belastning på et senere tidspunkt.

Departementet konstaterer at flere av de konsesjonsgitte vindkraftverkene i regionen vil fragmentere ulike kystlyngheilokaliteter. Ifølge Miljødirektoratets naturdatabase er det registrert 254 lokaliteter av kystlynghei i Rogaland. Av disse har 104 kategorien svært viktig. Departementet konstaterer at kystlynghei er en truet naturtype, men mener likevel ikke at Egersund vindkraftverk i kombinasjon med øvrige energiltak i regionen vil true forvaltningsmålene for naturtypen. De samlede virkningene vurderes derfor som akseptable. Departementet kan heller ikke se at den samlede belastningen på klokkesøte skulle komme i konflikt med forvaltningsmålene for denne arten.

Om samlede virkninger for havørn og vandrefalk som har næringsområder ved planområdet, mener departementet at de samlede virkningene ikke vil være av et slikt omfang at det vil være i strid med forvaltningsmålene for disse artene. Departementet viser i den forbindelse til at begge arter er klassifisert som livskraftige på rødlisten.

Av hensyn til den samlede belastningen på hubro og rovfugltrekket, ble det foreslått på befaringen å redusere planområdet i sør. Norsk Vind Egersund oversendte i e-post av 25. oktober 2013 tre alternative forslag til endret plangrense dersom vindkraftverket skal reduseres. Det første alternativet innebærer et kutt av tre turbiner med nåværende planløsning, og gir en avstand fra nærmeste turbin til Svåheia på omtrent 2000 meter. Alternativet gir en avstand på 1200 meter til den kjente hubrolokaliteten.

Det andre alternativet innebærer at ytterligere en turbin fjernes i den sørvestlige delen av planområdet. Avstanden til Svåheia vindkraftverk vil være den samme som etter alternativ 1. I alternativ 3 fjernes seks turbiner. Dette gir en avstand til nærmeste turbin på Svåheia vindkraftverk på 2300 meter og en avstand til nærmeste hubrolokalitet på 1500 meter. Norsk Vind Egersund anslår at årlig produksjon reduseres med omtrent 10 GWh per turbin.

I likhet med NVE konstaterer departementet at flere av vindkraftprosjektene i regionen kan komme i konflikt med rovfugltrekket. Departementet mener etableringen av Egersund vindkraftverk sammen med andre vindkraftverk i regionen ikke vil være i strid med forvaltningsmålene for rødlistede arter. Skadepotensialet som følge av flere vindkraftverk som berører rovfugltrekket, kan likevel tilsi at det gjennomføres avbøtende tiltak. I samme retning taler det at kunnskapen om vindkraftverks påvirkning på trekkende rovfugl er noe usikker, slik at føre var-prinsippet også taler for en reduksjon av vindkraftverket.

Departementet legger til grunn at en reduksjon også kan dempe den samlede belastningen på hubrolokaliteten mellom Egersund og Svåheia vindkraftverk. Departementet bemerker at avstanden fra Egersund vindkraftverk til hubrolokaliteten i utgangspunktet er stor, men at en reduksjon av planområdet kan gjøre habitatforringelsen noe mindre.

Denne hubrolokaliteten vil også kunne berøres av kraftledningen fra Svåheia. NOF mente på befaringen at departementet burde vurdere å endre ledningstraseen fra Svåheia vindkraftverk. Departementet bemerker at Svåheia vindkraftverk fikk endelig konsesjon gjennom departementets klagevedtak av 12. februar 2013. NVEs konsesjon til kraftledningen var ikke særskilt påklaget, og denne ble ikke vurdert nærmere i departementets behandling. Konsesjonær for den aktuelle ledningen er Dalane Energi. Ledningen inngår derfor ikke som en del at det departementet kan vurdere i klagesaken om Egersund vindkraftverk.

Av hensynet til hubro har departementet likevel i klagebehandlingen vært i kontakt med Dalane Energi. Selskapet vurderer en omlegging av ledningen for å redusere konflikt-potensialet med hubro. Departementet tar dette til etterretning og ser positivt på en eventuell endring av ledningstraseen dersom konsesjonæren skulle finne dette hensiktsmessig, og et alternativ er akseptabelt av hensyn til andre interesser. I den grad en slik omlegging berører planene for Egersund vindkraftverk forutsetter departementet at Norsk Vind Egersund legger til rette for dette.

Om planområdet for Egersund vindkraftverk skal reduseres, og eventuelt i hvilken grad, vil bli behandlet nedenfor under departementets samlede vurdering.

2.4 Landskap

Flere klagere har pekt på at etablering av vindkraftverket vil få store konsekvenser for landskapet. Fylkesmannen peker på at landskapsinngrepene vil bli store dersom vindkraftverket blir etablert, og mener det ikke er tatt høyde for omfanget av landskapsinngrepene i konsesjonsbehandlingen. Fylkesmannen mener også at selv om vindturbinene kan fjernes, vil vindkraftverket etterlate seg irreversible spor.

FNF har også pekt på hensynet til landskap, og særlig veier fremheves. Norges Miljøvernforbund mener NVE har oversett den europeiske landskapskonvensjon, og mener Norge har et ansvar for å ivareta prisbelønnet kystnatur. Aase og Hognestad som eier hytter og fritidseiendommer i området, har også pekt på de visuelle virkningene i sine klager og høringsuttalelser.

NVE konstaterer i konsesjonsvedtaket at Egersund vindkraftverk vil medføre visuelle virkninger for landskapet rundt tiltaket, og at landskapets karakter vil bli endret. Vindturbinene vil være eksponerte i landskapet, og vil være synlige fra flere områder med bebyggelse og friluftsinnteresser. NVE konstaterer at det er relativt lite bebyggelse i den visuelle dominanssonen, og vindkraftverket vil ikke være synlig fra Egersund sentrum. Etter NVEs oppfatning vil tiltaket ha små visuelle virkninger for landskapsområder med regional og nasjonal verdi. NVE mener vindkraftverk også kan oppfattes som et positivt landskapselement.

Det fremgår også av NVEs konsesjonsvedtak at de fleste vindkraftverk planlegges i områder som i utgangspunktet er preget av få tekniske inngrep, og at vindturbiner ofte kan ha negative virkninger for landskapet. Videre mener NVE at nettilknytningen vil medføre små visuelle virkninger i og med ledningen parallellføres med eksisterende 300 kV ledning. NVE mener

atkomstveien og nye veier i planområdet i større grad enn resten av tiltaket vil være irreversible inngrep i landskapet. NVE har gitt konsesjon til atkomstvei gjennom Hålandsdalen langs eksisterende veier for å redusere ulemper blant annet for landskap.

NVE peker også på at dersom både Egersund vindkraftverk og konsesjonsgitte Svåheia vindkraftverk realiseres, vil begge vindkraftverkene kunne observeres samtidig fra flere steder. Dette gjelder særlig høyereliggende områder og fra sjøen. Det er gjennomført en samlet visualisering av dette. Etter NVEs vurdering vil ikke Egersund vindkraftverk medføre betydelige visuelle virkninger for områdene som vil bli mest berørt av Svåheia vindkraftverk. De samlede visuelle virkningene av to vindkraftverk kan etter NVEs vurdering ikke være til hinder for en etablering av Egersund vindkraftverk.

I konsekvensutredningen for landskap fremgår det at Egersund vindkraftverk vil påvirke den visuelle opplevelsen av landskapet i planområdet, og at området vil endre karakter fra urørt område til et område med store inngrep. Det er seks områder i influensområdet som vurderes å ha regional eller nasjonal verdi i rapporten "Vakre landskap i Rogaland" fra 1996. Mesteparten av disse områdene ligger i den visuelle influenssonen mer enn 2,7 km fra nærmeste vindturbin. Ifølge konsekvensutredningen blir de seks områdene i liten grad berørt av tiltaket. De samlede virkningene for landskap er i konsekvensutredningen vurdert å være middels negative.

Vindkraftverket er i Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) og Riksantikvarens tematiske konfliktvurdering gitt kategori C, som innebærer middels konflikt, for temaet landskap. Fylkesmannen vurderer den samlede landskapsvirkningen for å være stor negativ.

Departementet konstaterer at Egersund vindkraftverk vil medføre visuelle virkninger både i plan- og influensområdet, og vil endre landskapets karakter. Vindkraftverkets planområde i Eigersund inngår i områdene på Jæren nær grenseområdene mellom Rogaland og Lister-regionen i Vest-Agder, der det er planlagt betydelig vindkraft, jf. redegjørelsen ovenfor. Dersom alle planene blir realisert vil store deler av strekningen Jæren - Dalane - Lister bli preget av vindkraftutbygging med betydelig påvirkning av landskapsbildet. Imidlertid er det i det sammenhengende kystbeltet Vest-Agder – Rogaland bare på Lista og på Høg-Jæren det er etablert vindkraft av betydning i dag. Det er heller ikke realistisk å legge til grunn at alle konsederte vindkraftverk blir realisert. Snarere må det legges til grunn at det innenfor elsertifikatmarkedet må gis konsesjoner til et betydelig større utbyggingsvolum enn de fastsatte utbyggingsmålene dersom målene skal kunne nås. Departementet kan ikke nå danne seg en oppfatning av hvilke konsederte prosjekter som antas å kunne bli realisert. Ut fra en føre var-tilnærming, har departementet ved vurderingene av landskapsvirkninger i klagebehandlingen likevel lagt til grunn at det vesentligste av de konsederte prosjektene vil bli realisert.

For vurderingen av landskap i et større perspektiv vil Egersund og Svåheia vindkraftverk fremstå som ett prosjekt. Også prosjektene i bjerkreimsklyngen på Jæren vil i en slik sammenheng kunne fremstå som ett, stort anlegg. Mellom disse to klyngene er det et belte på

om lag 20 km der det ikke er planlagt vindkraft. Videre er det om lag 20 km fra Svåheia/Egersund til planområdet for Tellenes vindkraftverk. Selv med en høy utbyggingsgrad blant de planlagte prosjektene i denne landsdelen, vil det fremdeles være store områder og landskap som ikke er preget av vindkraft. Inntrykket av flere prosjekter vil trolig oppleves sterkest fra de høyeste toppene og fra sjøen der man har vidt utsyn. I lavere områder og i kupert terreng dempes dette inntrykket betraktelig. Departementet finner at hensynet til den samlede landskapspåvirkningen i regionen ikke er til hinder for å gi konsesjon til Egersund vindkraftverk.

Departementet er enig med NVE i at nettilknytningen bare vil medføre små visuelle virkninger i tillegg til eksisterende ledning. Departementet har merket seg at Fylkesmannen mener inngrepene ved etablering av Egersund vindkraftverk vil være vesentlig større enn ved et gjennomsnittlig vindkraftverk fordi anlegget skal følge to sammenhengende fjellrygger.

Departementet er innforstått med at vindkraftverket vil medføre irreversible inngrep i landskapet for eksempel i form av atkomstveier og veier inne i planområdet, slik klagerne har påpekt, men mener at dette er inngrep som først og fremst vil gi lokale landskapsvirkninger. Etter departementets syn er de vidtrekkende landskapsvirkningene ved oppføring av turbiner i stor grad reversible. Etter departementets oppfatning er likevel ikke de negative virkningene av et slikt omfang at det i seg selv overstiger fordelene ved vindkraftverket.

Miljøvernforbundet har vist til den europeiske landskapskonvensjon. Departementet bemerker at målet med konvensjonen er å fremme vern, forvaltning og planlegging av landskap, og å organisere europeisk samarbeid på disse områdene, jf. konvensjonen art. 3. Artikkel 5 og 6 oppstiller forpliktelser i form av overordnede mål for landskapspolitikk. Det oppstilles ikke konkrete skranker for hvordan Norge skal forvalte landskapsverdier. Departementet kan derfor ikke se at Egersund vindkraftverk er i strid med den europeiske landskapskonvensjon.

2.5 Støy, skyggekast og iskast

FNF har i klagen pekt på støy og skyggekast fra vindkraftverket i forbindelse med utøvelse av friluftsliv i området. Støyproblematikk ble diskutert på departementets klagebefaring.

NVE konstaterer at enkelte bygninger kan bli påvirket av støy fra Egersund vindkraftverk. NVE har fastsatt vilkår om at vindkraftverket skal detaljplanlegges slik at boliger og fritidsboliger nær planområdet ikke får et beregnet støynivå som overskrider de anbefalte grenseverdiene for støy. NVE konstaterer at tiltaket vil ha støykonsekvenser for friluftsanser både i planområdet og i tilgrensende områder. Det vil også være støyulemper i anleggsperioden, men i og med at dette vil være begrenset til en kortere periode, mener NVE at ulempene er å anse som små. Når det gjelder lavfrekvent støy, legger NVE til grunn forskning som viser at lavfrekvent støy fra vindturbiner ikke utgjør et større problem enn støy med høyere frekvenser. NVE konstaterer at Klima- og forurensningsdirektoratet (nå Miljødirektoratet) og Folkehelseinstituttet slutter seg til denne vurderingen.

Departementet konstaterer at vindkraftverket vil medføre støyulemper for fastboende og fritidsboliger. Departementet finner likevel ikke grunn til å legge avgjørende vekt på dette når

det er satt vilkår om at støyen ikke skal overskride gjeldende retningslinjer for støy (Retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging, T-1442/2012 utgitt av Klima- og miljødepartementet). Departementet konstaterer at vindkraftverket vil medføre støyulemper for friluftsliv og at det også vil være støyulemper i anleggsperioden. Departementet vil vurdere virkningene for friluftsliv nedenfor under punkt 2.6.

Vedrørende lavfrekvent støy viser departementet til Miljødirektoratets veileder til retningslinjene for støy som sist ble revidert i februar 2014, hvor det fremgår på s. 199-200:

Moderne oppstrøms vindturbiner gir lite lavfrekvent lyd, hvor det her menes med «lavfrekvent lyd» at det gjelder for frekvensområdet 20-200 Hz. Likevel er det ikke uvanlig at lavfrekvent lyd fra vindturbiner er hørbar utendørs ved boliger nær gul sone, men støyen fra vindturbinen har ikke større innhold av lavfrekvent lyd sammenliknet med andre støykilder som oppfyller krav, f.eks støy fra veitrafikk. Enkelte nyere undersøkelser viser at store vindturbiner (effekt større enn 2 MW) gir mer lavfrekvent lyd enn mindre turbiner. Med utviklingen mot kontinuerlig større vindturbiner kan muligens lavfrekvent lyd fra vindkraftverk komme til å øke marginelt. Likevel bør man være oppmerksom på at andre nyere studier viser det motsatte – at lavfrekvent støy avtar med økende størrelse på vindturbiner. Forutsatt at $L_{Aeq}/L_{den} < 40/45$ dBA oppfylles så foreligger det liten risiko for at lavfrekvente støyplager skal oppstå. Danmark har strenge grenseverdier for innendørs lavfrekvent lyd ($L_A, 10-160$ Hz = 20 dB i boligrom), og selv med danske avstander mellom bolig og vindturbin (mindre enn den minsteavstand på 700-1000 m som er vanlig i norske vindparker) blir grensen sjelden overskredet. Lavfrekvent innendørs støynivå er ofte bestemt av vindsus i trær og hus – ikke av støy fra vindturbinene. Britiske undersøkelser har tilsvarende funn.

Det er stor internasjonal enighet om at det ikke er hold i hypoteser om at støy fra vindkraftverk er farlig på grunn av mye lavfrekvent lyd og infralyd.

Departementet legger Miljødirektoratets veileder til grunn på dette punktet.

NVE skriver at to helårsboliger og en hytte nær planområdet kan bli utsatt for faktisk skyggekast over ti timer per år, som er grensen satt i danske retningslinjer. NVE legger til grunn at hensynet til skyggekast vektlegges i detaljplanleggingen av vindkraftverket. Refleksblink anses ikke å være en aktuell problemstilling.

Departementet konstaterer at med 3 MW turbiner vil en av klagernes hytter få skyggekast mer enn 10 timer per år. Departementet merker seg at eierne av helårsboligene ikke har påklaget NVEs vedtak. Departementet mener skyggekast ikke er et avgjørende argument mot realisering av Egersund vindkraftverk, men mener likevel skyggekast bør være et hensyn i detaljplanleggingen slik også NVE har forutsatt.

NVE skriver at de klimatiske forholdene i planområdet tilsier at det må påregnes noe ising på turbinbladene. Planområdet brukes lite til friluftsliv vinterstid, og NVE mener derfor at ising vil være et relativt lite problem med Egersund vindkraftverk. Etter NVEs vurdering vil de

største problemene med iskast være knyttet til HMS i forbindelse med vedlikeholdsarbeid i vindkraftverket. NVE har fastsatt vilkår om at konsesjonæren skal vurdere omfanget og risikoen for iskast i vindkraftverket. NVE har også pålagt konsesjonæren å varsle allmennheten i perioder med fare for iskast. NVE har også satt vilkår om at det kan stilles krav til avbøtende tiltak dersom omfanget av ising og risikoen for iskast viser seg å være større enn antatt.

Etter departementets oppfatning er ikke faren for ising og iskast spesielt store, og disse hensynene tillegges derfor ikke særlig vekt.

2.6 Friluftsliv

Fylkesmannen er uenig i NVEs vurdering av at veiene som blir bygget i forbindelse med vindkraftverket vil legge til rette for utøvelse av friluftsliv. Fylkesmannen mener det er mangelvare i Rogaland på friluftsområder hvor man kan oppleve fred og ro. Fylkesmannen mener slike områder forsvinner i stort tempo i Rogaland blant annet på grunn av de mange tildelte vindkraftkonsesjonene, og at det nå vil bli lenger å reise for befolkningen i Egersund by for å komme til slike områder. Fylkesmannen mener slike vurderinger ikke har vært en viktig del av NVE sin behandling. FNF og Aase og Hognestad som eier fritidseiendommer i området, har også pekt på hensynet til friluftsliv i sine klager.

NVE konstaterer i konsesjonsvedtaket at vindkraftverket vil synes og høres fra flere friluftsområder og turmål i plan- og influensområdet. Friluftsopplevelsen kan ifølge NVE, påvirkes av dette. Vindkraftverket vil også være synlig ved utøvelse av friluftsliv på sjøen. Etter NVEs vurdering vil konsekvensene bli størst for friluftslivsopplevelsen på utsiktspunktene Beringsfjellet, Kongens varde, Vadle-Bakkavarden og Borgafjell. Disse stedene er turmål for deler av lokalbefolkningen, og det finnes en merket sti til Kongens varde. NVE konstaterer også at planområdet har potensial som nærfriluftsområde for Egersund by. I tillegg til de nevnte turmålene, gjelder dette områdene Horve, Støls- og Omdalsheia og Åseheia.

NVE skriver at virkningene i og ved planområdet vil omfatte visuelle virkninger, støy og skyggekast, og etter NVEs vurdering vil vindturbinene dominere friluftsopplevelsen i planområdet. NVE mener også vindkraftverket vil sette sitt preg på landskapet sett fra flere omkringliggende friluftsområder. Etter NVEs vurdering vil tiltaket endre opplevelsesverdien av friluftslivet flere steder, særlig for brukergrupper som ønsker å oppleve stillhet og urørt natur.

NVE legger til grunn at planområdet og tilgrensende områder vil bli berørt av støy som overskrider anbefalte grenseverdier for friluftsområder. Etter NVEs vurdering vil ikke støy gjøre området uegnet for friluftsliv, selv om opplevelsen vil være endret. NVE mener det finnes andre friluftslivsområder og turmål med tilsvarende kvaliteter som de mest berørte områdene i relativt nær avstand til planområder. NVE legger også til grunn at etablering av vindkraftverket med veinett kan føre til økt bruk av området, og at veiene vil åpne området for syklistene.

NVE viser til konsekvensutredningen hvor det fremgår at området i og ved planområdet ikke utpreger seg spesielt på utvalgskriteriene som fremgår av Statens vegvesens håndbok 140 om konsekvensutredninger. NVE mener likevel at lokale brukere kan verdsette området høyt. NVE mener også etablering av både Egersund vindkraftverk og Svåheia vindkraftverk kan gjøre at enkelte områder blir noe sterkere berørt. Dette gjelder særlig Beringsfjell og heiområdene ved Grødem.

Departementet har merket seg at Fylkesmannen og Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) vurderer de negative virkningene for friluftsliv som større enn det konsekvensutredningen og NVE legger til grunn. Direktoratet for naturforvaltning skriver blant annet i høringsuttalelsen at avstandskriteriene som er brukt for å begrunne omfang og påvirkning er for snau, og at det ikke er vurdert om det finnes alternative områder med tilsvarende kvaliteter og funksjon som eventuelt kan erstatte de friluftsområdene som mister mye av sin verdi ved en eventuell etablering av vindkraftverket.

Departementet konstaterer at realisering av Egersund vindkraftverk vil innebære at lokale brukere fra for eksempel Egersund sentrum må reise lenger for å finne friluftsområder med urørt natur. Dette er en negativ konsekvens av en realisering av vindkraftverket. Departementet konstaterer også at influensområdet vil påvirkes av vindkraftverket. På den annen side er departementet enig med NVE i at vindkraftverket vil gjøre det lettere for andre brukergrupper å utøve friluftsliv når tilgjengeligheten til området gjøres enklere. Den samlede bruken av området kan bli endret uten å bli redusert. Departementet finner at hensynet til friluftsliv i seg selv ikke er til hinder for å gi konsesjon til Egersund vindkraftverk.

2.7 Erstatning

I NVEs vedtak fremgår det at NVE i konsesjonsbehandlingen tar hensyn til private og allmenne interesser, men tar ikke stilling til spørsmålet om erstatning. Naboer, hytteeiere og andre som ikke er parter i saken, men som berøres av tiltaket, må eventuelt fremme søksmål i medhold av naboloven.

Aase og Hognestad skriver i klagen at det er forståelig at NVE ikke tar stilling til erstatningsspørsmål, men mener konsesjonssøkers saksbehandling så langt har vært under enhver kritikk, og at dette er et forhold som også bør være en sak for konsesjonsmyndighetene. Aase og Hognestad mener konsesjonsmyndigheten burde pålegge Norsk Vind Egersund å kontakte dem for diskusjon om erstatning, eventuelt for tilrettelegging i den hensikt å framskaffe grunnlag for erstatningsordning.

Departementet har merket seg at Norsk Vind Egersund både i merknadene til klagen og på departementets befaringsreise, har beklaget manglende oppfølging av Aase og Hognestad. Departementet mener generelt det er en fordel med god kontakt mellom konsesjonssøker og berørte interesser. Dette vil kunne rydde unna uoverensstemmelser, og legge til rette for at konsesjonsmyndighetene kan fatte en beslutning som samlet sett gir det beste resultatet.

Erstatningsspørsmål er som utgangspunkt et forhold mellom utbygger og rettighetshavere. Det kan forutsettes at utbygger forsøker å nå frem til en minnelig ordning med de berørte rettighetshaverne, slik NVE har gjort i ekspropriasjonsvedtaket. Utover dette finner ikke departementet grunn til å legge føringer for eventuelle erstatningsoppgjør.

2.8 Departementets vurdering

I vurderingen som skal gjøres etter energiloven § 3-1, jf. § 1-2, må fordelene, som i første rekke består av ny, fornybar kraftproduksjon i et område sentralt for overføringsledninger, veies opp mot ulempene tiltaket medfører.

NVE har gitt konsesjon til Egersund vindkraftverk med en installert effekt på inntil 110 MW. Departementet legger til grunn at vindforholdene er gode. Årlig produksjon med 35 turbiner à 3 MW er estimert til omtrent 300 GWh.

Departementet har også merket seg at Dalane videregående skole har opprettet en egen linje for vindkraftoperatører, og Norsk Vind Egersund har inngått en intensjonsavtale om å ta imot lærlinger som kan være med å drive Egersund vindkraftverk i fremtiden, dersom det blir etablert.

Departementet legger vekt på at kommunen er positiv til tiltaket.

Departementet konstaterer at Egersund vindkraftverk har negative virkninger, slik det fremgår av klagen. Vindkraftverket har også andre negative virkninger slik som for kulturminner og kulturmiljøer. Det inngår også i departementets vurdering at deler av tiltaket delvis er i nei-områder i fylkesdelplanen.

Departementet mener hensynet til naturmangfold må tillegges betydelig vekt i denne saken. Usikkerheten om virkningene for hubro og rovfugltrekk av de samlede tekniske inngrepene i området, tilsier en reduksjon av planområdet i sør slik tiltakshaver har skissert i forslag av 25. oktober 2013, jf omtalen ovenfor. En reduksjon av planområdet i sør vil kunne åpne en korridor uten vindturbiner mellom Svåheia vindkraftverk og Egersund vindkraftverk. Reduksjonen gir også færre vindturbiner i områder som er potensielle for næringssøk for hubro. Departementet viser i denne forbindelse til hubroens klassifisering som sterkt truet på rødlisten og den store konsentrasjonen av konsesjonsgitte vindkraft- og kraftledningsprosjekter i denne regionen som er viktig for hubro. Områdene som er foreslått redusert er også i nei-områder i fylkesdelplanen, slik at også konflikten med planen blir mindre.

I tråd med føre var-prinsippet, jf. naturmangfoldloven § 9, og vurderingen av den samlede belastningen, mener departementet det er nødvendig å redusere planområdet. Størrelsen på en reduksjon må samtidig veies opp mot tapt produksjon. De foreslåtte reduksjonene i planområdet slik dette er skissert i forslag fra Norsk Vind Egersund antas å medføre en reduksjon fra 3 turbiner til 6 turbiner, med omtrent 10 GWh årlig produksjon per turbin. Departementet mener det er nødvendig å begrense planområdet etter det skisserte alternativ 3 som antas å medføre en reduksjon på 6 turbiner. Av hensyn til fleksibilitet og optimalisering i detaljplanleggingen finner ikke departementet grunn til å redusere maksimal installert effekt.

Det er i NVEs vedtak satt vilkår om for- og etterundersøkelser av trekkende rovfugl i planområdet for å få kunnskap om vindkraftverks virkninger for trekkende rovfugl. Departementet mener for- og etterundersøkelsene også skal omfatte vindkraftverkets virkninger for hubro.

Departementet mener at de negative virkningene for kystlynghei og klokkesøte i stor grad kan begrenses i detaljplanleggingen.

Etter departementets vurdering veier fordelene ved vindkraftverket med reduksjon av planområdet etter alternativ 3 tyngre enn de ulempene vindkraftverket medfører.

Departementet er innforstått med at reduksjon av planområdet høyst sannsynlig vil medføre at det ikke er mulig å realisere 110 MW installert effekt. Ved den reduksjon av planområdet som vedtas, tas klagen delvis til følge.

3. Ekspropriasjonstillatelse

NVE fattet samtidig med konsesjonsvedtaket, vedtak om ekspropriasjonstillatelse etter oreigningslova for nødvendig grunn og rettigheter for bygging og bruk av internveier og for bygging og drift av kraftledningen mellom planområdet og Kjelland transformatorstasjon.

I søknaden fra Norsk Vind Egersund fremgår det at det er inngått minnelige avtaler med alle grunneierne i planområdet, og at det også vil søkes å inngå avtale med grunneierne i adkomstvei- og kraftledningstraseen. Ekspropriasjonstillatelsen har ikke blitt påklaget. Når konsesjonen ekspropriasjonstillatelsen bygger på har blitt påklaget og det har gått lang tid fra opprinnelig ekspropriasjonstillatelse, finner departementet grunn til å vurdere spørsmålet om ekspropriasjon på tidspunktet for klagevedtaket. Samtykke til ekspropriasjon kan bare gis dersom fordelene ved ekspropriasjonen er større enn de skader og ulemper den innebærer, jf. oreigningslova § 2. Departementet viser til vurderingen ovenfor, der det konkluderes med at fordelene ved det konsederte prosjektet er større enn de skader og ulemper tiltaket medfører. Departementet finner at denne vurderingen også gjør seg gjeldende ved spørsmålet om ekspropriasjon. Fordelene er utvilsomt større enn ulempene for grunn- og rettighetshavere. Vilårene for ekspropriasjon er derfor til stede, jf. oreigningslova § 2.

Departementet minner om at ekspropriasjonstillatelsen faller bort dersom skjønn ikke er begjært innen 1 år, jf. oreigningslova § 16. Fristen løper fra dags dato.

4. Konklusjon

Klagene tas delvis til følge. Planområdet reduseres slik det er beskrevet ovenfor.

Det settes vilkår om at for- og etterundersøkelser også skal omfatte virkninger for hubro.

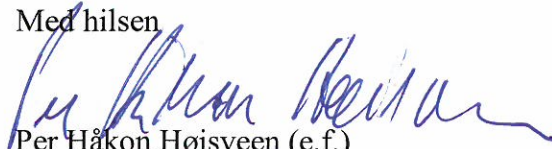
For øvrig opprettholdes NVEs konsesjonsvedtak av 1. desember 2011.

NVEs vedtak om ekspropriasjonstillatelse stadfestes.

Departementets avgjørelse kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd første punktum.

NVE bes utarbeide nye konsesjonsdokumenter i tråd med departementets vedtak.

Med hilsen

Per Håkon Høisveen (e.f.)
ekspedisjonssjef

Trond Ulven Ingvaldsen
avdelingsdirektør

Vedlegg:

Kartskisse over redusert planområde i sør, alternativ 3

Kopi til:

Klima- og miljødepartementet
Norges vassdrags- og energidirektorat
Rogaland fylkeskommune

Adresseliste

Bjørn Tore Aase	Oreveien 11	4370 EGRSUND
Forum for natur og friluftsliv i Rogaland	Gamle Jåttåvågen 67	4020 STAVANGER
Fylkesmannen i Rogaland	Postboks 59	4001 STAVANGER
Jan K. Hognestad	Postboks 258	4068 STAVANGER
Naturvernforbundet i Rogaland	Postboks 441	4002 STAVANGER
Norges Miljøvernforbund	Postboks 593	5806 BERGEN
Norsk Ornitologisk Forening avdeling Rogaland	Postboks 2101 Hillevåg	4095 STAVANGER
Norsk Vind Egersund AS	Postboks 8034	4068 STAVANGER